

Libris.RO

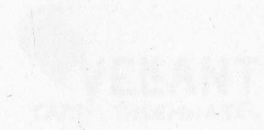
Respect pentru oameni și cărți.

**IRVIN D.
YALOM**

Efemeride

Traducere din limba engleză
de Alex Moldovan și Mariana Buruiană

 VELANT
CĂRȚI ÎNSEMNATE.

Serie de autor Irina D. Yalom

CUPRINS

1. O vindecare cu cântec.....	9
2. Despre cum să fii autentic	20
3. Arabesc	33
4. Îți mulțumesc, Molly.....	50
5. Nu mă îngrădiți.....	76
6. De dragul copiilor, dă dovadă de puțină clasă!	93
7. Trebuie să renunți la speranța unui trecut mai bun	116
8. Faceți-vă rost singuri de-o boală mortală: omagiu lui Ellie.....	128
9. Trei reprize de plâns	149
10. Totul e efemer	157
<i>Postfață</i>	179
<i>Notă pentru cititori</i>	182
<i>Mulțumiri</i>	183

I. O VINDECARE CU CÂNTEC

Dr. Yalom, aș dori o consultație. Am citit romanul dumneavoastră, Plânsul lui Nietzsche, și mă întreb dacă ați fi dispus să vă întâlniți cu un coleg scriitor care se confruntă cu blocajul scriitorului.

– Paul Andrews

Fără îndoială că Paul Andrews a încercat să-mi stârneasă interesul cu e-mailul său. Și a reușit: n-aș fi refuzat un coleg scriitor. În ceea ce privește blocajul scriitorului, mă simt binecuvântat că n-am fost vizitat niciodată de una dintre dihăniile astea și eram dornic să-l ajut să-l învingă. Zece zile mai târziu, Paul a venit la întâlnirea programată. M-a surprins felul în care arăta. Dintr-un motiv oarecare, mă așteptam să văd un scriitor neliniștit, chinuit, între două vârste, dar în cabinetul meu a intrat un bătrân uscat, atât de cocoșat, că părea să caute ceva pe jos. În timp ce intra încet pe ușă, m-am întrebat cum Dumnezeu reușise să ajungă la cabinetul meu din cartierul Russian Hill. Aproape că puteam auzi cum îi scârțâie articulațiile, așa că i-am luat servieta grea și ponosită, l-am prins de braț și l-am invitat să ia loc pe scaun.

– Mulțam, tinere, mulțam. Câți ani ai?

– Optzeci de ani, i-am răspuns.

– Ah, ce n-aș da să am din nou 80 de ani!

– Dumneavoastră? Câți ani aveți?

– 84. Da, așa-i, 84. Știu că ești surprins. Cei mai mulți cred că am în jur de 30 de ani.

L-am privit cu atenție și, pentru o clipă, privirile ni s-au întâlnit. Am fost fermecat de ochii lui poznași și de zâmbetul timid care-i juca pe buze. Am rămas tăcuți câteva momente,

Respect pentru oameni și cărți

privindu-ne, și m-am gândit că împărtășim camaraderia celor în vârstă, de parcă am fi călătorit cu același vapor, într-o noapte rece și cețoasă, și am fi început o discuție pe punte, descoperind că am crescut în același cartier. Ne-am recunoscut instantaneu: părinții noștri suferiseră din pricina Marii Depresii, asistaserăm la duelurile legendare dintre DiMaggio și Ted Williams și ne aminteam de cartelele pentru rațiile de unt și benzină și de Ziua Victoriei și de *Fruitele mâniei*, de Steinbeck, și de romanul lui Farrell, *Studs Lonigan*. Nu era nevoie să discutăm despre toate astea: ne erau cunoscute amândurora, iar legătura dintre noi ne dădea siguranță. Era momentul să trecem la treabă.

– Deci, Paul, dacă ne putem tutui...

A aprobat din cap.

– Desigur.

– Tot ce știi despre tine am aflat din acest scurt e-mail. Spui că și tu ești scriitor, că mi-ai citit romanul despre Nietzsche și că ai blocajul scriitorului.

– Întocmai, și îți solicit o singură consultație. Asta-i tot. Am un venit fix și nu-mi permit mai mult.

– Voi face tot ce-mi stă în putință. Să începem imediat și să fim cât mai eficienți. Spune-mi ce trebuie să știu despre blocajul tău.

– Dacă nu te deranjează, o să-ți spun câte ceva despre mine.

– În regulă.

– Trebuie să revin la perioada studenției. Studiam filosofia la Princeton și-mi scriam doctoratul despre incompatibilitatea dintre ideile lui Nietzsche despre determinism și atașamentul său față de transformarea de sine. Dar n-o puteam finaliza. Eram distras încontinuu de lucruri precum extraordinara corespondență a lui Nietzsche, în special de scrisorile adresate unor prietenii și scriitori ca Strindberg. Treptat, mi-am pierdut total interesul față de opera lui filosofică și am început să-l apreciez mai mult ca artist. Am ajuns să-l consider poetul cu cea mai puternică voce din istorie, o voce atât de maiestuoasă, încât îi eclipsa ideile și, în scurt timp, am realizat că singurul lucru care-mi rămânea de făcut era să schimb departamentul și să-mi dau doctoratul în literatură, nu în filosofie. Anii au trecut,

cercetarea a progresat, dar pur și simplu nu puteam scrie. În cele din urmă, mi-am dat seama că un artist poate fi pus în lumină doar prin artă și am abandonat cu totul proiectul disertației, hotărându-mă, în schimb, să scriu un roman despre Nietzsche. Dar blocajul scriitorului nu s-a lăsat păcălit sau descurajat de faptul că mi-am schimbat proiectul. A rămas puternic și neclintit, ca un munte de granit. Nu puteam progresa. Și a continuat astfel până în ziua de azi.

Eram uluit. Paul avea 84 de ani. Trebuie să fi început să-și scrie teza pe la 20 de ani, *cu 60 ani în urmă*. Mai auzisem de studenți veșnici, dar 60 ani? Viața lui se oprise timp de 60 de ani? Nu, speram că nu. Ar fi fost imposibil.

– Paul, povestește-mi ce ai făcut după facultate.

– Nu-s prea multe de spus. După cum era și normal, în cele din urmă, cei de la universitate au hotărât că am exagerat, clopoțelul a sunat și viața mea de student s-a încheiat. Dar cărțile îmi erau în sânge și n-am putut sta departe de ele. M-am angajat ca bibliotecar la o universitate de stat, unde am rămas până la pensionare, încercând, fără succes, să scriu în toți acești ani. Asta-i tot. Asta e viața mea. Punct.

– Spune-mi mai multe. Familia ta? Oamenii din viața ta?

Paul mi s-a părut nerăbdător și a scuipat cuvintele rapid:

– N-am frați. Căsătorit de două ori. Divorțat de două ori. Din fericire, căsătorii scurte. N-am copii, mulțumesc lui Dumnezeu.

Situația devine foarte ciudată, m-am gândit. *Atât de afabil la început, Paul pare acum hotărât să-mi dea cât mai puține informații. Ce se întâmplă?*

Am perseverat.

– Planul tău era să scrii un roman despre Nietzsche și spuneai în e-mailul tău că mi-ai citit romanul, *Plânsul lui Nietzsche*. Poți să dezvoltți?

– Nu înțeleg întrebarea.

– Ce părere ai avut despre romanul meu?

– Un pic cam lent la început, dar își revine pe parcurs. În ciuda limbajului pompos și a dialogului stilizat, improbabil, a fost, în general, o lectură captivantă.

– Nu, nu, ceea mă interesează e reacția ta la faptul că romanul a apărut în timp ce tu însuși te străduiai să scrii un roman despre Nietzsche. Trebuie să fi avut o părere despre asta.

Paul a clătinat din cap ca și cum întrebarea nu-l preocupa. Neștiind ce să mai fac, am continuat.

– Spune-mi, cum ai ajuns la mine? Romanul meu a fost motivul pentru care m-ai ales pentru consultație?

– Ei bine, oricare ar fi motivul, principalul e că suntem aici.

Lucrurile devin tot mai ciudate, m-am gândit. Dar dacă era să-i ofer o consultație utilă, trebuia neapărat să aflu mai multe despre el. Am apelat la „prietenu de nădejde“, o întrebare care îmi oferă întotdeauna o mulțime de informații:

– Trebuie să știu mai multe despre tine, Paul. Cred c-am putea progresa dacă mi-ai descrie, în detaliu, o zi tipică de 24 de ore din viața ta. Alege o zi din săptămâna asta și să începem cu momentul în care te trezești dimineața.

Aproape întotdeauna pun întrebarea asta în timpul consultațiilor pentru că îmi oferă informații valoroase despre multe aspecte din viața pacientului – despre somn, vise, obiceiuri legate de mâncare și de muncă –, dar mai ales aflu despre oame-nii din viața pacientului.

Fără să-mi împărtășească entuziasmul detectivistic, Paul s-a mulțumit să clatine ușor din cap, vrând parcă să respingă întrebarea.

– Trebuie să discutăm despre ceva mai important. Timp de mulți ani am purtat o corespondență îndelungată cu coordonatorul disertației mele, profesorul Claude Mueller. Îi cunoști opera?

– Da, știu biografia lui despre Nietzsche. Este minunată.

– Bine. Foarte bine. Mă bucur teribil că crezi asta, a spus Paul, apoi a băgat mâna în servietă și a scos un dosar masiv. Ei bine, am adus corespondența cu mine și aș dori s-o citești.

– Când? *Acum*, vrei să spui?

– Da, n-avem nimic mai important de făcut în timpul acestei consultații.

M-am uitat la ceas.

– Dar avem la dispoziție doar o ședință și mi-ar lua o oră sau două să citesc asta și e mult mai important ca noi să...

– Dr. Yalom, ai încredere în mine, știu ce-ți cer. Începe. Te rog.

Eram consternat. *Ce-i de făcut? E absolut hotărât. I-am avertizat că timpul e limitat și e perfect conștient că are la dispoziție doar această întâlnire. Pe de altă parte, poate că Paul știe ce face. Poate crede că voi găsi în corespondență toate informațiile despre el de care am nevoie. Da, da, cu cât mă gândesc mai mult, cu atât sunt mai sigur: asta trebuie să fie.*

– Paul, vrei să spui că această corespondență îmi oferă informațiile despre tine de care am nevoie?

– Dacă presupunerea asta e necesară ca s-o citești, atunci răspunsul este da.

E tare ciudat. Dialogul intim reprezintă esența profesiei mele, teritoriul meu familiar. E locul unde mă simt mereu în largul meu și, totuși, în acest dialog totul e anapoda, nelalocul lui. Poate c-ar trebui să nu mă mai străduiesc atât de tare și să mă las dus de val. La urma urmei, e consultația lui. El plătește pentru timpul meu. Eram puțin nelămurit, dar am cedat și am întins mâna pentru a accepta manuscrisul pe care mi-l oferea.

În timp ce-mi înmâna voluminosul dosar, Paul mi-a spus că acea corespondență se întinsese pe mai bine de 45 ani și se încheiase odată cu moartea profesorului Mueller, în 2002. Am început să răsfoiesc paginile pentru a mă familiariza cu subiectul. Dosarul fusese realizat cu multă grijă. Se pare că Paul păstrase, indexase și datase toate schimburile dintre ei, de la note cotidiene la lungi scrisori discursive. Scrisorile profesorului Mueller erau bătute îngrijit la mașină, cu formule de încheiere extrem de elaborate, în timp ce scrisorile lui Paul – deopotrivă cele mai vechi, copiate la indigo și cele mai recente, fotocopyate – se încheiau pur și simplu cu litera P.

Paul mi-a făcut un semn cu capul.

– Te rog să începi.

Am citit primele câteva scrisori și am văzut că era o corespondență extrem de rafinată și antrenantă. Deși profesorul Mueller avea, în mod evident, un mare respect pentru Paul,

Respect pentru oameni și cărți

îl certa pentru pasiunea sa pentru jocurile de cuvinte. Chiar în prima scrisoare, spunea: „Văd că sunteți îndrăgostit de cuvinte, domnule Andrews. Vă place să valsăți cu ele. Dar cuvintele sunt doar note. Ideile dau naștere melodiei. *Ideile* sunt cele care oferă structură vieților noastre.

„Mă declar vinovat“, a replicat Paul în scrisoarea următoare. „Nu-mi place să înghit și să metabolizez cuvintele, ci să dansez cu ele. Sper din tot sufletul să nu încetez niciodată să fiu vinovat de această infracțiune.“

Câteva scrisori mai târziu, în ciuda poziției lor și a jumătății de secol care-i despărțea, au renunțat la adresarea formală cu „domnule“ și „domnule profesor“ în favoarea prenumelor, Paul și Claude.

Într-o altă scrisoare, privirea mi-a căzut pe o propoziție scrisă de Paul: „Nu încetez să-mi uimesc cunoscuții.“ Așadar, nu eram singurul. Paul continua: „De aceea îmbrățișez pentru totdeauna singurătatea. Știu că fac greșeala de-a presupune că ceilalți îmi împărtășesc pasiunea pentru cuvintele mari. Știu că îmi impun pasiunile asupra lor. Cred că-ți și poți imagina cum toate fapăturile o iau la fugă și se împrăștie când mă apropii.“ *Pare important, m-am gândit. „A îmbrățișa singurătatea“ e o figură de stil frumoasă și dă un aer poetic, dar cred că e un bătrân foarte singur.*

Iar apoi, după alte câteva scrisori, am avut un moment revelator când am dat peste un pasaj care mi-a oferit probabil cheia pentru a înțelege toată această consultație ireală. Paul scria: „Deci, vezi tu, Claude, nu mi-a mai rămas altceva de făcut decât să caut cea mai sprintară și nobilă minte pe care o pot găsi. Am nevoie de o minte care să-mi aprecieze sensibilitățile, dragostea pentru poezie, o minte suficient de incisivă și îndrăzneță să dialogheze cu mine. Vorbele mele ți-au făcut pulsul să crească, Claude? Am nevoie de un partener sprinten pentru dansul acesta. Îmi acorzi tu onoarea asta?”

În mintea mea s-a făcut lumină. *Acum știam de ce Paul insistase să citească corespondența. E atât de evident! Cum de nu-mi dădusem seama? Profesorul Mueller murise acum doisprezece ani, iar Paul își caută un nou partener de dans! Aici intra în scenă romanul*

meu despre Nietzsche! Nu-i de mirare că eram atât de nedumerit. Credeam că eu îl interviewam pe el, când, în realitate, el mă interviewa pe mine. Probabil că asta se întâmpla.

Am ridicat ochii spre tavan pentru o clipă, întrebându-mă cum aș putea verbaliza ceea ce realizasem, când Paul mi-a întrerupt reveria arătând spre ceas și spunând:

– Te rog, doctore Yalom, timpul trece. Te rog să continui să citești.

I-am respectat dorința. Scrisorile erau pasionante și am revenit cu plăcere la ele. În primele zeci de scrisori, între ei părea să existe un raport clar de student-profesor. Claude îi sugera adesea teme pentru acasă, precum: „Paul, te rog să scrii un eseu în care să compari misoginismul lui Nietzsche cu misoginismul lui Strindberg“. Am presupus că Paul și-a făcut temele de genul ăsta, dar n-am mai văzut nicio mențiune despre ele în corespondență. Probabil că discutaseră despre ele față în față. Dar, treptat, cam pe la jumătatea anului, rolurile de profesor și elev au început să pălească. Nu s-a mai pomenit aproape nimic despre teme și, câteodată, era dificil să-ți dai seama cine era profesorul și cine elevul. Claude i-a trimis câteva poezii în care îi cerea părerea lui Paul, iar răspunsurile lui Paul nu erau deloc respectuoase, el cerându-i lui Claude să renunțe la intelect și să acorde atenție vârtejului lăuntric al sentimentelor. Claude, pe de altă parte, critica poeziile lui Paul pentru că erau pasionale, dar nu aveau un conținut inteligibil.

Relația lor a devenit mai intimă și mai intensă cu fiecare schimb de scrisori. M-am întrebat dacă nu cumva am în mâini cenușa unei mari iubiri, probabil singura iubire, a lui Paul. *Poate că Paul suferă de tristețe cronică nerezolvată. Da, da, cu siguranță că despre asta-i vorba. Asta încearcă să-mi spună când îmi cere să citească aceste scrisori adresate unui mort.*

Pe măsură ce trecea timpul, am formulat o ipoteză după alta, dar în cele din urmă niciuna nu-mi oferea explicația completă pe care o căutam. Cu cât citeam mai mult, cu atât aveam mai multe semne de întrebare. De ce venise Paul să mă vadă? Îmi spusese că principala lui problemă e blocajul scriitorului, dar atunci

Respect pentru oameni și cărți

de ce nu părea defel interesat de explorarea blocajului scriitorului? De ce refuzase să-mi ofere detalii despre viața lui? Și de ce insista atâta să-mi petrec tot timpul alocat citind aceste scrisori vechi? Trebuia să punem lucrurile la punct. M-am hotărât să discut toate aceste probleme cu Paul înainte să ne despărțim.

Apoi am văzut un schimb de scrisori care m-a făcut să mă opresc. „Paul, glorificarea excesivă a experienței pure duce într-o direcție periculoasă. Trebuie să-ți reamintesc, încă o dată, de maxima lui Socrate care spune că viața neexaminată nu merită trăită.

Bravo, Claude! I-am aprobat eu în tăcere. Asta cred și eu. Sunt perfect de acord cu insistența ta de a-l face pe Paul să-și examineze viața.

Dar Paul i-a răspuns tăios în următoarea scrisoare: „Dacă e să aleg între trăire și examinare, aleg trăirea la orice oră. Mă feresc de maladia explicării și te îndemn să faci același lucru. Dorința de-a oferi explicații este o epidemie a gândirii moderne, iar principalii ei purtători sunt terapeuții contemporani: toți psihiatrții pe care i-am întâlnit vreodată suferă de maladia asta, care dă dependență și e contagioasă. Explicația este o iluzie, un miraj, un construct, un cântec de leagăn liniștitor. Explicația nu există. S-o numim așa cum merită, apărarea lașă împotriva terorii pline de neliniște, doborâtoare, a precarității, indiferenței și capriciozității existenței pure.“ Am citit acest pasaj încă o dată și încă o dată și m-am simțit destabilizat. Hotărârea mea de-a rosti oricare dintre ideile care-mi treceau prin minte a început să se clatine. Știam că sunt zero șanse ca Paul să accepte invitația mea la dans.

Din când în când ridicam ochi și vedeam cum Paul mă țintuiește cu privirea, înregistrând fiecare reacție a mea, făcându-mi semn să continui să citesc. Dar, în cele din urmă, când am văzut că mai rămăseseră doar zece minute, am închis dosarul și am atacat hotărât.

– Paul, mai avem puțin timp și aș vrea că discut cu tine câteva lucruri. Mă supără faptul că ne apropiem de finalul ședinței și

nu m-am ocupat efectiv de motivul pentru care m-ai căutat – problema ta principală, blocajul scriitorului.

– N-am spus niciodată asta.

– Dar, în e-mailul tău spunei... uite, l-am printat... Mi-am deschis dosarul, dar înainte să-l găsesc, Paul a spus:

– Știi ce-am spus: „Aș dori o consultație. Am citit romanul dumneavoastră, *Plânsul lui Nietzsche*, și mă întreb dacă ați fi dispus să vă întâlniți cu un coleg scriitor care se confruntă cu blocajul scriitorului.“

M-am uitat la el așteptând să zâmbească, dar era profund serios. Spusese că are blocajul scriitorului, dar nu-l numise niciodată în mod explicit drept problema pentru care avea nevoie de ajutor. Fusese o capcană de cuvinte și mi-am ascuns cu greu iritarea de a-mi fi pierdut vremea.

– Sunt obișnuit să-i ajut pe oamenii cu probleme. Cu asta se ocupă terapeuții. Deci e ușor de ghicit de ce am presupus asta.

– Înțeleg perfect.

– Păi atunci, s-o luăm de la capăt. Spune-mi, cum te-aș putea ajuta?

– Ce părere ai despre corespondență?

– Poți să fii mai precis? Asta m-ar ajuta să-mi focalizez comentariile.

– Absolut orice observație mi-ar fi de folos.

– În regulă. Am deschis carnețelul și l-am frunzărit. După cum știi, n-am apucat să citesc decât o mică parte a corespondenței, dar, în general, Paul, am fost captivat de ea și am constatat că e plină de inteligență și erudiție de cel mai înalt nivel. Am fost surprins de schimbarea rolurilor. La început, tu ai fost elevul, iar el, profesorul. Dar, evident, ai fost un elev foarte special și, după câteva luni, tânărul student și celebrul profesor au ajuns să corespundă de la egal la egal. Fără îndoială c-a avut un mare respect pentru comentariile și judecățile tale. Ți-a admirat proza, a apreciat criticile pe care le-ai adus scrierilor lui și nu pot decât să bănuiesc că timpul și energia pe care ți le-a oferit au depășit cu mult ceea ce le-ar fi putut oferi studenților obișnuiți. Și, desigur, dat fiind că corespondența a continuat

Respect pentru oameni și cărți

mult timp după ce ai încetat să mai fii student, nu încapе îndoială c-ați fost extrem de importanți unul pentru celălalt.

M-am uitat la Paul. Stătea nemișcat, cu ochii plini de lacrimi, absorbind cu nesăț tot ce-i spuneam, însetat vizibil de și mai mult. În sfârșit, ne întâlniserăm. În sfârșit, îi dădusem ceva. Eram martorul unui eveniment de o importanță extraordinară pentru Paul. Eu, și numai eu, puteam depune mărturie că un mare om îl considera pe Paul Andrews important. Dar marele om murise cu ani în urmă, iar Paul ajunsese prea fragil ca să poarte povara asta de unul singur. Avea nevoie de un martor, de cineva important, iar eu fuseseam ales pentru a juca acest rol. Da, nu mai aveam nicio îndoială în acest sens. Această explicație se apropia de adevăr.

Acum, lui Paul i-ar fi fost de mare ajutor să-i transmit o parte dintre aceste gânduri. Analizând ideile care îmi trecuseră prin minte și pentru că aveam la dispoziție doar câteva minute, nu eram sigur de unde să încep și, în cele din urmă, m-am hotărât să încep cu ce era mai evident:

– Paul, ceea ce m-a impresionat cel mai puternic la corespondență a fost intensitatea și tandrețea legăturii dintre tine și profesorul Mueller. Mi s-a părut c-a fost o dragoste profundă. Probabil că moartea lui a fost îngrozitoare pentru tine. Mă întreb dacă această pierdere dureroasă încă te chinuie și dacă *acesta* e motivul pentru care ai dorit o consultație. Ce spui?

Paul nu mi-a răspuns. În schimb, a întins mâna după manuscris, și i l-am înapoiat. Și-a deschis servieta, a pus la adăpost dosarul cu corespondență și a închis servieta.

– Am dreptate, Paul?

– Am vrut o consultație cu tine pentru că așa am vrut eu. Iar acum am avut consultația și am obținut exact ceea ce mi-am dorit. Mi-ai fost de ajutor, de foarte mare ajutor. Este tocmai ce mi-am dorit. Îți mulțumesc.

– Înainte să pleci, Paul, încă un moment, te rog. Întotdeauna am crezut că e important să înțeleg ce anume a fost de ajutor. Mi-ai putea spune ce-ai primit de la mine? Cred că niște clarificări

te-ar ajuta în viitor și mi-ar putea fi utile mie și viitorilor mei pacienți.

– Irv, îmi pare rău că trebuie să las atâtea ghicitori nerezolvate, dar mă tem că ședința noastră s-a încheiat.

S-a ridicat cu greutate, clătănându-se. Am întins mâna și l-am apucat de cot ca să-l susțin. Apoi s-a îndreptat, mi-a strâns mâna și, cu un mers mai sprintar, a ieșit din cabinet.